

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha

Herausgeber: Societad Retorumantscha

Band: 96 (1983)

Artikel: En memoria da prof. dr. Leza Uffer : 4 da settember 1912 - 2 d'uost 1982

Autor: Cavigelli, Pieder / Uffer, Leza

DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-234634>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 15.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

En memoria da prof. dr. Leza Uffer

4 da settember 1912 – 2 d'uest 1982

El 70avel onn, cuort avon d'accumplenir igl anniversari, ei prof. dr. Leza Uffer morts ils 2 d'uest 1982 suenter greva malsogna dil cor el spital da S. Gagl. Ils 5 d'uest han parents, numerus amitgs ed enconuschents accompignau il car defunct alla fossa sil santeri d'Abtwil e priu cumiau d'el, ils Romontschs cun ina canzun el vierv matern da Surmeir. Aschia ha il lungatg mumma, al qual Leza Uffer ha impundiu sias meglieras forzas, tunschiu dalla tgina alla fossa.

Affonza e scolaziun

Leza Uffer ei naschius ils 4 da settember 1912 a Tinizong. Cheu passenta el ses emprems onns d'affonza el ravugl dalla famiglia e dil vitg, aunc grondamein intacts ton en lungatg ch'en sia cultura rurala. Igl onn 1919 vegn il bab, Giatgen Uffer, enconuschent scribent surmiran, elegius scolast alla scola taliana dil marcau da S. Gagl. La famiglia seretrai bein egl ambient spirontamein tudestg, ils geniturs mantegnan denton en famiglia il lungatg surmiran, educheschan ed instrueschan lur affons vinavon el vierv matern. Quel daventa lungatg dil cor e sostanza spirtala. Leza frequenta gl'emprem la scola dil bab, entra silsuenter ella scola cantunala e corunescha siu studi gimnasial el collegi a Sviz cun la matura. All'universitad da Turitg sededichescha il talentus student al studi approfondiu dalla romanistica. Prof. dr. Jakob Jud, il nunstunclenteivel promotur da tons e tons students romontschs, daventa siu magister ed exempel linguistic. Allas universitads da Genevra e Paris approfundescha il svegliau student sias enconuschientschas dil franzos, allas universitads da Ruma e Perugia dil talian. Sco engaschau parsura dall'Uniun da students all'universitad da Turitg cumbatta el 1936 il defaitissem da lez onns ed organisescha las empremas jamnas academicas per la defensiun dalla patria. Dasperas promova el siu studi romanistic, fa cun bien success 1937 ils examens finals per il diplom d'instrucziun en franzos e talian a scolas medias e promovevescha 1939 cul predicat «magna cum laude». Sia dissertaziun ei dedicata alla perscrutaziun dalla praula romontscha e cumpeglia era ses raquintaders en lur funcziun sociologica ella cuminonza dil vitg. Bein haveva Casper Decurtins rimnau e publicau numerusas praulas ord Sur- e Sutselva en sia Crestomazia e fuva Gian Bundi sededicaus intensivamein alla praula engiadinesa, mo en Leza Uffer sepresenta in fin interpretader da quei custeivel scazi retoromontsch. La perscrutaziun minuziusa dalla praula romontscha daventa sur la dissertaziun ora in stendiu pensum per veta duronta e munta senza dubi ina prestaziun che cuoza e surviva. Ina retscha da publicaziuns dattan perdetga tochen el novissem temps dils fretgs dalla scrutaziun intensiva, aschia «Las Tarablas da Guarda», Basilea 1970, «Schweizer Volksmärchen», Düsseldorf-Köln 1971, «Rätoromanische Märchen», Düsseldorf-Köln 1973.

Il professor e referent

L'entschatta en l'instrucziun dil franzos e talian fa Leza Uffer agl Institut Rosenberg a S. Gagl. Mo gia cuort sisu surdat la regenza ad el aunc 1937 in pensum restrenschiu els roms romans alla scola cantunala. Igl onn 1942 vegn Leza Uffer elegius sco professor principal da franzos e talian alla scola cantunala da S. Gagl. El occupescha quei post impurtont tochen alla pensiun 1978. Gia gl'onn 1953 reussescha ei da slargar sia incumbensa e d'introducir era l'instrucziun romontscha alla scola. All'universidad commerciala da S. Gagl havevan sia iniziativa e stenta gia realisau gl'onn 1945 il lectorat per romontsch. Cun slontsch ed anim giuvenil docescha Leza Uffer tochen alla mort e capescha oreifer d'inflammar ses students per il vierv romontsch. Dasperas legia el litteratura e lungatg romontsch allas universitads da Turitg e Genevra, surtut a Genevra onns ed onns ora. En referats e seminaris sviluppescha Leza Uffer la scienza retoromontscha en buca meins che diesch universitads digl exteriur, surtut en Tiaratudestga, p.ex. a Minca, Tübingen e Stuttgart e.a. Duront las vacanzas da stad instruescha prof. Uffer el talian e franzos en centers da scolaziun exteriurs, aschia biars onns all'universidad da Siena. Cheu s'occupescha el pli intensivamein era cun l'istoria digl art. En referats e lecziuns dilucidescha Uffer sias enconuschientschas ed impresiuns silsuenter era a S. Gagl e Turitg.

Il premurau promotur e defensur dalla viarva romontscha enconuscha dall'entschatta enneu l'eminenta impurtonza dils novs mieds da comunicaziun e daventa bein prest in preziau collaboratur. El organischescha cuntinudamein emissiuns retoromontschas en radio e televisiun e contribuescha essenzialmein alla preschientscha romontscha sin quels posts impurtontissims. Era cheu ha el prestau buna lavur da pionier e representau cun eloquenza e perschuasiun la viarva romontscha.

Il Romontsch da spért e cor

Perdetga dalla profunda amur per il lungatg matern romontsch dattan nundumbrevilas contribuziuns en periodicas romontschas, tudestgas, franzosas e talianas. Mo Leza Uffer docescha ed interpretescha buca mo il lungatg romontsch e sia litteratura, el sededichescha era sez all'expressiun poetica da siu vierv e scriva ina prosa e poesia distinguida. Igl onn

1948 cumpara l'emprema ediziun da poesias «Rosas melnas» a Cuera (23 poesias) e diesch onns pli tard 1958 «Dudisch Sonets toscans» cun translaziun en tudestg digl autur. Sias poesias portan novs accents e motivs ella poesia romontscha ed ein concepidas en la magia ed el tun dalla canzun populara. Sco exempel la poesia «Partenza»:

Te isch turnada
d'en de riaint,
la notg dorada
il cor cuntaint.

Te n'isch betg eida
per eir a star
per tg'ia n'ambleida
fors da turnar.

Te salvas tgera
scu ena flour
an nossa tera
la noss'amour.

Quell'amur per l'atgna tiara ligia Leza Uffer stretgamein a sia patria romontscha. Ella s'exprima en tuttas publicaziuns, seigi sur la praula romontscha e sia cultura, seigi en l'atgna poesia e prosa. Mo donn, ch'igl autur ei culs onns staus aschi engaschus da tuttas varts che la musa ha stuiu quescher enstagl da puder prosperar e purtar fins e digns fretgs vinaron al bien dalla patria surmirana e dall'entira Romantschia. La forza poetica ha denton possibilitau d'interpretar cun fin'intuiziun ovras litteraras e da presentar quellas en tun intelgeivel e perschuardiu ad ina vasta publicitad, aschia surtut la valenta presentaziun da pader A. Lozza e sia ovra litterara.

Enta funs il cor senta leza Uffer dolorusamein la periclitaziun dalla viarva romontscha sut l'influenza carschenta dalla germanisaziun, surtut el Grischun central ed en l'atgna vallada sut l'evoluziun dalla modernisaziun en tecnica e turissem. Co dumignar e spindrar la situaziun? La basa dils differents idioms romontschs ei zun stretga. Quei vala surtut per il Grischun central. Per rinforzar il Surmeiran e porscher al pievel silmeins ina gada l'jamna buna lectura sedecida Leza Uffer d'edir in'atgna gassetta

per la cuntrada. Cun l'entschatta digl onn 1946 cumpara «Igl Grischun central» sco gasetta independenta. L'emproma, purtada da grond idealissem e da profunda perschuasiun per la buna caussa, anfla bein ina buna accoglientscha el pievel, mo vegn el medem temps era cumbattida energicamein da pliras varts cumpetentas. Dalla biala entschatta enneu ha l'interpresa da batter cun grondas difficultads. Quellas creschan ad in crescher cun l'opposiziun aviarta e davos noda. Suenter dus onns svanescha la gasetta puspei 1948 e lai anavos ina gronda disillusiuin.

Ord il basegns d'encurir ina buna sligiazion el cumbat per il mantement dalla viarva romontscha nescha culs onns en Leza Uffer l'idea da scaffir in lungatg da scartira interromontsch sco punt denter ils differents idioms e mied da comunicaziun anen- ed anoviars. Plein anim semetta el alla lavur e scaffescha la basa d'in lungatg interromontsch da comunicaziun. Denton era a quella emproma reussescha ei buca da fitgar pei, ni tier las autoritads cumpetentas, ni bia meins aunc el pievel. L'idea d'in lungatg romontsch artificial sco punt denter ils differents idioms era aunc buca madirada sufficientamein e pren la medema sort sco decennis pli baul l'interpresa da Gion Antoni Bühler da Domat. Oz sepresentan novas tentativas en quella direcziun, quei che muossa evidentamein il basegns urgent d'in lungatg da scartira interromontsch el Grischun.

Onns ora ha Leza Uffer fatg part dall'Uniun da scripturs romontschs (USR) e mess a disposiziun sias vastas enconuschientschas litteraras en votums e pareris dalla Cumissiun litterara. Sia objectivitat e siu giudicat litterar han buca adina anflau la dueivla renconuschientscha. Mo il professor ha mai seschau stermentar ed ei buc untgius dall'opiniun exprimida tenor normas litteraras, era sch'el ha la finfinala raccoltau mal-engrazieivladad.

Igl um ella politica

Sper l'instrucziun en franzos e talian, la scrutaziun intensiva dalla praula romontscha e l'occupaziun stendida cul lungatg romontsch e sia litteratura ha Leza Uffer era fatg politica activa. Da 1951 entochen 1957 eis el commember dil Cussegl da scola dil marcau da S. Gagl. Sin la gliesta dils Independents dil district dil marcau da S. Gagl vegn el elegius 1963 el Cussegl grond dil cantun e resta commember tochen 1976. Igl atun 1967 figurescha el sco emprem remplazzant el Cussegl naziunal silla gliesta dils Independents sognaglies. A caschun dall'abdicaziun da cuss. guv. G. Eigenmann (liberal) 1969 vegn deputau Leza Uffer proponius sco

cusseglier guvernativ entras ils Independents ed anfla il sustegn dalla partida conservativa-cristiansociala. Uffer contonscha bein in respectabel resultat, elegius vegn denton siu rival liberal. Aschia ha Leza Uffer buca contonschiu il scalem orasisum ella politica, mo ses pareris e votums el Cussegl grond han anflau la stema generala entochen alla retratga.

Biabein dus decennis ha dr. Uffer fatg part dalla suprastonza dall'associaziun Migros-S. Gagl ch'el ha presidiau duront plirs onns.

Il bab da famiglia

Malgrad il zun vast engaschament ell'instrucziun, el moviment romontsch ed ella politica sognagliesa tgira Leza Uffer l'atgna famiglia sco la poppa da ses egls. Cheu anfla el semper ed adina il pol da tuttas acziuns e dil ruaus persunal en sia vivacitad quotidiana. Sia famiglia ei e resta romontscha. La consorta Josy n. Hasler da S. Gagl empren e plaيدا sut l'egida dil mariu romontsch surmiran ed educescha ed instruescha ils treis affons ella viarva romontscha. La punt cun la patria romontscha leusi en Surmeir ei bein graschla e serestrenscha bein surtut sin las vacanzas; tonpli scolaziun linguistica intermediessa il bab a sia famiglia di per di, pass per pass en stedia perseveronza e carezia pil vierv matern. E sche la bilinguitad ha era dumandau sacrificis, gronds sacrificis schizun, sche ha Leza tenu la dira e sviluppu era en sia atgna famiglia il dun linguistic, artaus da bab e tat. Ina tala consequenza ei bein fetg rara e mereta perquei tutt'admiraziun.

La sepultura

Cun grev cor ha ina gronda roschada en malencurada priu cumiau alla fossa d'in um d'ina vasta prestaziun pedagogica, litterara, linguistica, politica e famigliara. In quartet dubel d'umens romontschs ord Surmeir e Surselva ha admess in davos sublim salid romontsch al bien amitg ed era accumpignau il requiem en baselgia cun canzuns romontschas ord la messa da morts. En num dall'Uniung Rumantscha da Surmeir, dalla Liggia Romontscha, dall'Uniun da scripturs romontschs e dall'entira Romantschia ha Faust Signorell engraziu en in oreifer riug surmiran per ils gronds merets en favur da nossa viarva romontscha.

Nus lein mantener Leza Uffer en buna memoria. Il Segner vegli dar ad el in ruaus perpeten!

Pieder Cavigelli